

KORT HISTORIK OM GÅRDEN ÖSTERHAGEN I KVARSEBO SOCKEN

Jan Moberg

Jan.moberg.nykoping@telia.com

Bygden kring Österhagen är mycket gammal

För över 10 000 år sedan kom de första invånarna till våra trakter. Det var säljägare och fiskare som bosatte sig för kortare eller längre tider upp i då skyddade havsvikar kring Nävsjön. Landhöjningen gjorde att stranden försköts allt längre söderut. För 4 000 – 5 000 år sedan då havsytan stod ca 25 högre än idag fanns en stor stenåldersboplats strax väster om Österhagen på ett på den tiden sandigt näs i den fina ”pelarskogen”. Sedan tycks de flesta stenåldersmänniskor lämnat Kolmården – kanske för att livnära sig på främst jordbruk och boskapsskötsel på det bördiga Vikbolandet. Kanske några ändå blev kvar på kolmårdssidan. Fynd av en skafthålsyx och en flintdolk på Österhagens åkrar kan tyda på det. Det är föremål som inte fanns hos jakt- och fiskefolket för 4 000 – 5 000 år sedan.

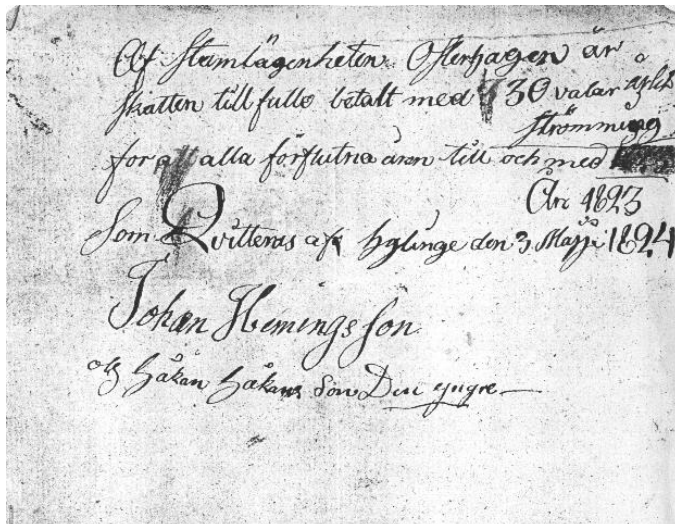

En av många keramikskärvor som hittats vid den stora stenåldersboplatsen väster om Österhagen. Mönstren på keramiken varierade med tiden.

Hur gammalt är Österhagen?

Det första skriftliga belägget för Österhagen har jag hittat i 1650 års jordebok som finns på Landsarkivet i Vadstena. Det redovisas där som Häradssäng och att skatten ”den årliga räntan” utgörs av 8 penningar. Den redovisas som ”öde och igenväxt”. Det är troligt att man i äldre jordeböcker som finns på Riksarkivet skulle hitta Österhagen och hur länge häradssängen funnits och skattlagts.

Namnet Österhagen kan möjligen komma från det intilliggande skogsområdet på Djupviks mark som på en karta 1695 benämns ”Östra hagen”. På den tiden bodde ingen på Österhagen utan det var en utmark till en större gård. I jordeböckerna 1670 och 1680 tycks Skenäs Kungsgård haft tillgång till ängen medan det i boken från 1684 står antecknat att Mattis i Djupvik betalar räntan. Kort därefter och fram till år 1774 kommer Hylinge gård på Vikbolandet att disponera och betala skatt för Österhagen. Efter indelningsverkets tillkomst kan vi se i 1690 års jordebok att Österhagen är ”Augment No 9 af Lifcomp”. För augmentstorpen och ängarna skulle skatten betalas till det rusthåll som var skyldigt att hålla häst och ryttare. Rusthåll no 9 vid Östgöta Lifcompagni var just Hylinge gård.

Detta är ett kvitto som visar att torparen på Österhagen har betalt sin skatt i form av 30 valar strömming till rusthållet Hylinge.

De första invånarna på Österhagen

Det första tecknet på att någon bott permanent på Österhagen är mantalslängden från 1729, där vi kan se att en Mattis Andersson bor här. Han var kronofiskare och bodde troligen i backen nedanför dagens Österhagengårdar på allmänningsmarken. Det stöds av ett protokoll från en lantmäteriförrättning vid Kolvik år 1793 där dåvarande ägaren till Österhagen visar upp ett landshövdingebeslut från år 1768 där det står att Mattis Andersson får tillstånd till att behålla sitt hus på allmanningen mellan dagens åkermark och sjöstranden.

I backen kan man se stenrester och gammalt tegel som troligen hört till hans hus. Jordkällaren strax intill som fortfarande används kan ha hört till detta första torp.

Den 7 mars 1766 skattköpte fru Elisabeth Sheibe sitt Hylinge gård inkl. bl a häradsängen Österhagen. Fastigheterna blev nu privat egendom istället för statlig (krono). År 1774 köper Anders Andersson och Maija Andersdotter Österhagen för 1012 Dahler Kopparmynt av fru Sheibe. Anders och Maija fick fyra barn, men två var dödfödda och en flicka dog vid 8 års ålder. Dottern Maja fick vid 20 års ålder en son som dog någon vecka gammal. Mamman själv dog vid barnsörden varför Anders och Maja saknade överlevande barn. Torpet tas därför över av Jan Svensson och hans fru Stina Ersdotter. Stina är brorsdotter till Anders.

När Jan Svensson dog 1865 88 år gammal uppstod en arvstvist om Österhagen. Han hade två söner och två döttrar. Lika arvsrätt gällde sedan ett par decennier i Sverige. Barnen ärvde således en fjärdedel var, men torpet var för litet att delas på fyra familjer. Efter flera förhandlingar i Östkind's häradsrätt fick sönerna rätt att lösa in sina systrars arvedelar. Speciellt dottern Brita Caisja ville inte lämna Österhagen med sin man och två små barn frivilligt. " ... förr gingo till döden än underskrefvo köpebref för sin lägenhetsandel." Hon tvingades dock att sälja sin andel och paret köpte mark av Kvarsebo gård och byggde torpet Örntäppan.

Österhagen sämjedelades nu i två lika stora delar mellan bröderna Anders och Sven Jansson.

Österhagen blir två torp.

Sven Jansson bor och verkar på den östra delen av Österhagen. Han får en dotter och en son - Johan Erik Svensson, som föddes 1850 och som övertog torpet 1906. Han gifte sig 1902 med Lovisa Wigh som arbetade på gården. De fick sönerna Erik och Sven. Erik övertog gården när hans pappa gick bort 1929 (även han blev liksom fadern 88 år gammal) och bodde på gården till sin död 1965. Fram till omkring 1961 drev han småjordbruket på 5 tunnland åker och kombinerade detta med strömmingsfiske tillsammans med brodern Sven. Svens barn Anita och Ove ägde fastigheten några år men sålde sedan stamfastigheten 1968 till familjen Segerfeldt. Strandlotten Björkebo avstyckades då och såldes till familjen Moberg.

En bild från 1946 som visar "fiskehamnen" med Österhagens två fiskebåtar och skötgårdarna.

Den västra delen av Österhagen övertogs således 1869 av Anders Jansson som tidigare gift in sig i Hultstugan. Han bodde kvar i Hultstugan resten av sitt liv men har troligen brukat även jorden på Österhagen. Hans son nämndemannen Per August Andersson ärver Österhagen och bor här 1870 – 75. Vissa tider är gården utarrenderad och huset uthyrt till andra. Hans barn säljer 1918-19 Österhagen till fiskaren Ludvig Eklund, som i sin tur sålde det till Karl och Elsa Wigh 1927. Karl bedrev småjordbruk och fiske här till omkring 1961. Två av Elsas och Karls barn - Sven och Maj-Britt bodde här fram till 2006, då det såldes som fritidsfastighet till familjen Backlund.

Erik Johansson och Karl Wigh som verkade som jordbrukare och fiskare på Österhagens två gårdar fram till omkring 1961.

Byggnaderna på Österhagen

Sven Jansson på den östra delen av Österhagen bygger sig ett nytt hus år 1875 (enligt Gods och gårdar). Detta timrade hus utgör nedervåningen i det nuvarande boningshuset där. Övervåningen, trapphuset och nuvarande verandan byggdes till år 1955 av sonsonen Erik Johansson. Enligt boken Gods och gårdar är nuvarande ladan byggd 1912, magasinet 1932 och svin- och hönshuset 1920. Det äldsta huset på tomten är troligen det lilla huset norr om boningshuset. Det är timrat och byggt med s.k. lösgolv, som var en vanlig konstruktion i äldre tider. Huset hade tidigare en spismur och väggarna var isolerat med sågspån. Kanske detta var det ursprungliga boningshuset här.

Boningshuset på den västra halvan av Österhagen byggdes enligt boken Sveriges bebyggelse 1905. Den hade ursprungligen en öppen veranda med denna byggdes in på 1950- eller 1960-talet samtidigt som ett våtutrymme byggdes på husets baksida.

Björkebo nere vid stranden byggdes 1941 som undantag för änkan Lovisa Svensson. Övervåningen som var komplett med kök var troligen tänkt att hyras ut till sommargäster.

Gårdarna på Österhagen fick elektricitet år 1940. När den första glödlampan tändes var det en stor dag som Sven Wigh beskrev. *"Det var som en födelsedag!"*

Det östra Österhagen 1952 innan en andra våning byggdes på och verandan gjordes om. Observera att det lilla gamla huset bakom fortfarande hade eldstad då.

Det västra Österhagen 1952 innan fönstren bytts ut och verandan byggts in.

Österhagen idag

Det västra Österhagen och Björkebo är idag fritidsbostäder medan det östra är permanentbostad sedan ett antal år. I slutet av 1970-talet byggde Maj-Britt Wigh ett fritidshus väster som sin föräldragård (Östergen 2:2). Sedan 2006 bor hon där permanent.

Åkermarken som hör till Österhagen är utarrenderad och brukas idag av Finnkärrs gård.